

Jegyzetek

1. Balassa János (1814–1868) – sebész, a pesti egyetem professzora.
2. Emília első találkozása Petőfivel egy zugligeti nyári kiránduláson történt 1846-ban. A költő embergyűlölő hangulatban volt, elutasító viselkedését később a VIRÁGOK című versének Emíliahoz eljuttatott kéziratával igyekezett jóvátenni.
3. Balázs Sándor (1830–1887) – író, hírlapíró, a *Hölgyfutár* segédszerkesztője, dolgozott a *Családi Kör* számára is.
4. Degré Alajos (1820–1896) – író, hírlapíró, Petőfi baráti körének, a Tízek Társaságának tagja, publikált a *Családi Körben*.
5. Horárik János (1808–1864) – eredetileg katolikus pap, merész reformtörekvései tették híressé, majd pedig az evangélikus vallásra való áttérése.
6. Csányi László (1790–1849) – Zala megyei ellenzéki politikus, 1848–1849-ben fontos pozíciókat tölt be, a Szemere-kormányban közmunka- és közlekedésügyi miniszter, 1849-ben kivégezték.
7. Perczel Mór (1811–1899) – radikális politikus, honvéd tábornok, 1848–1849-ben Buda képviselője, a szabadságharc egyik nevezetes vezetője.
8. Nyáry Pál (1806–1871) – ellenzéki politikus, Pest vármegye alispánja, a forradalom idején képviselő, a Honvédelmi Bizottmány helyettes elnöke.
9. Juli néném – Emília nagynénje, pártfogója, évtizedeken keresztül báró Prónay Albertné társalkodónője.
10. Újvilág utca – a mai Semmelweis utca.
11. Markusovszky Lajos (1815–1893) – egy Liptó megyei evangélikus lelkész fia, Balassa János asszisztense, orvosprofesszor.

(Az emlékirat teljes szövege az év végén jelenik meg a *Kortárs Kiadónál*.)

SZÉCHENYI ISTVÁN NAPLÓINAK „ÉGI MÁSSÁ”-ÉRT

Jékely Zoltán az ötvenes évek elején, még a Széchenyi Könyvtár alkalmazottjaként sokszor elidőzött a „legnagyobb magyar” német nyelvű naplójának Viszota Gyula gondozásában megjelent hatkötetnyi betűrengetegében, s nemegyszer fogta el a vágy, hogy a nem éppen Széchenyi jövőképehez igazodó kor szellemével szembe- szegülve milyen jó volna napfényre emelni, magyar zenéjű szavakkal megeleveníteni a jórészt német mondatokban alvó életanyagot és gondolatokat – szégyenletes mulasztást pótolva, milyen jó volna e szellemóriáshoz méltó fordítással végrehalára *honosítani* és a magyarság számá-

ra közkinccsé tenni XIX. századi irodalmunk egyik legizgalmasabb és monumentálisával lenyűgöző alkotását, mely egyszerre remény és gyötrellem sugallta gondolatokkal teljes, mély sorsdimenziójú énrégény és kimeríthetetlen gazdagságú kordokumentum.

Rejtélyességében is logikus, hogy 1974-ben a Széchenyi-naplók bő válogatásának megjelentetését tervező Gondolat Kiadó éppen Jékely Zoltánt kérte fel az 1814 és 1829 közötti feljegyzések – az irodalmilag izgalmasabb rész – fordítására. Kevésbé magától értetődő viszont, hogy a költő nem adott nyomban választ

a megfeszítelő kérésre, belátó türelmet kért elhatározásához. Pedig ekkor sem csodálta kevésbé a „*nagy fényességű csillag*”-ot, csak éppen kétségei támadtak: van-e kellő felkészültsége, elegendő erőmaradék a feladat méltó megoldásához? A Viszota-féle kiadásra immár az öregség árnyékából visszagondolva, nemcsak a vészhelyzetek szívdobogtató felidézésére, a büntudatos gyötrődések már-már stigmatizáló hatására vagy a Hamletével rokon monológok költői magaslátára emlékezett, hanem a naplókban használt bécsi köznyelv nem éppen goethei szabatosságára, a nagy írói tehetséget nehézkesen szolgáló stílusra és a pontos értelmezés gyakori problémáira is. Végül is visszadöbrent a meghátrálás gondolatától, sorsrendelte feladatnak tekintve a neki szánt rész fordítását (a folytatás tolmácsolását Győrffy Miklósról bízta a kiadó), s a sikeres szolgálat reményében lázasan munkához látott.

Megszállottan kereste a megoldásmódot, a stílust, a szavakat a naplók magyar nyelvű újraalkotásához. Széchenyi és kortársai műveit s a róluk szóló könyveket-tanulmányokat bűvárolva nemcsak ismeretanyagát bővítette, hanem olyan régies vagy ritkán használt szavakat és kifejezéseket is gyűjtött, melyeket fordítása nyelvbe természetesen beleszőhetett. S miközben már zavaróan szaporodtak körülötte a stílusváltozatokat rögzítő kéziratlapok, arra a végérvényes következtetésre jutott, hogy Arany János tanácsát követve (ezúttal műfordítói értelemben) „*hűtlen hívség*”-gel az eredeti „*égi mássá*”-t kell létrehozni, különben nemigen remélheti a mű áhított varázsát. Ekkor már eloszlottak nyugtalanító kétségei, maga is érezte: minden esélye megvan a küzdelem sikerére. Sőt: magát a küzdelmet is élvezte. Mint ahogy a naplók emberközelből meg-

ismert romantikus nagy írója kereste a vészelyhelyzeteket, várta az életét fenyegető kihívásokat, kereste-várta ő is az író mivoltában próbára tevő, minden szellemi erejének összeszedésére serkentő szövegrészeket. Már nem riasztották a nehézségek. Hisz azon túl, hogy az átélés – nem ritkán az azonosulás – magas hőfokán fordította-formálta anyagát, költői tehetsége – nyelvi erővel, leleményességgel, intuíciókkal – felszabadultan segítette.

De legnagyobb meglepetésére Oltványi Ambrus, a tervezett kötet válogatója, szerkesztője és jegyzetkészítője, a különben kitűnő tudós elégedetlen volt az eredménnyel. Épp a művészi többletet tartotta fölöslegesnek, és kemény szerkesztői bírálatában meg is fogalmazta kifogásait, ellenvetéseit. (Erre a bírálatra reagált Jékely Zoltán ezúttal közreadott válaszában.) Nem tudjuk, ki döntött a vitás kérdésekben, csak az bizonyos, hogy 1978 végére a NAPLÓ lényegbevágó változtatások nélkül, a fordítók reményei szerint jelent meg és vált keresetten nagy sikerű kiadvánnyá. Jóformán még könyvesboltokba sem került, amikor Kenyeres Zoltán igényes-szép méltatásában ezt olvashattuk: „*Jékely Zoltán és Győrffy Miklós munkája [...] a magyar műfordítás-irodalom csúcsteljesítményei közé tartozik. Széchenyi NAPLÓ-ja tolmácsolásukban olyan tiszta, szép nyelven csendül fel, ami csak az egészen kivételes és nagy művek sajtószereplésére alkalmas. Talán már nem is fordítás ez a tolmácsolás, hanem interpretálás, előadás, mint amikor a nagy előadó-művész úgy játszik el egy zeneművet, hogy a fülhangzó dallamokban ott hullámozik az ő lelke, az ő egész egyénisége is.*”

Ezt az első nyilvános méltatást, mellyel a későbbi recenziók-kritikák tisztán összecsengtek, az utókor aligha fogja megcáfolni.

Győri János